

## **Az erdélyi magyar tudomány és társadalom szolgálatában – Kiállítás megnyitó**

**Tisztelt Igazgató Úr, tisztelt elnök Urak, alelnök Úr, főigazgató Úr, a Magyar Tudományos Akadémia mélyen tisztelt képviselői, társintézményeink jeles képviselői!**

**Kedves Kollégák, Hölgyeim és Uraim!**

Nagy öröm és megtiszteltetés, hogy ma itt, a Bánffy-palota termeiben, gróf Széchenyi István és gróf Mikó Imre tekintetétől kísérvé együtt ünnepelhetjük a magyar tudományosságot és erdélyi közösségünk szellemi örökségét. Nem mindennapi alkalom ez: egyszerre idézzük meg az Erdélyi Múzeum-Egyesület alapítóinak világát és az erdélyi magyar akademikusok életművét – múltat és jelent, hagyományt és megújulást –, mindezt a Magyar Tudomány Napja Erdélyben rendezvénysorozat keretében, a „200 év a tudás és a társadalom szolgálatában – Magyar Tudományos Akadémia 200” jubileumi emlékév ünnepéhez kapcsolódva.

Arcok, tekintetek, életutak vesznek körül bennünket: a 18–19. századi erdélyi magyar közélet világa és a 20–21. századi tudományos pályák egyszerre vannak jelen ebben a két tárlatban.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesületet 1859-ben azzal a szándékkal hozták létre, hogy otthont adjon a magyar nyelvű tudományosságnak, gyűjteményeivel és kutatásaival pedig a közösség szolgálatában álljon. 1949-ben az egyesületet feloszlatták, gyűjteményeit államosították, a tárgyak, festmények, kéziratok egyik intézményből a másikba vándoroltak. Irataink, jegyzőkönyveink, régi leltáraink mégis megőrizték annak emlékét, amit elődeink ránk bíztak, az adományozókat, és azt is, hogy milyen hagyatékokból épült fel az egyesület gyűjteményi világa.

Számunkra ma már nem elsősorban az a kérdés, hogy fizikailag hol található egy-egy műtárgy, hanem az, hogy tudjuk: honnan származik, kik voltak az adományozók, a letétbe helyezők, és hogy ezeket az értékeket szakszerűen őrzik, jó kezekben vannak. Ezért különösen sokat jelent, hogy a Kolozsvári Művészeti Múzeummal kialakított együttműködésnek köszönhetően most tizenöt, az Erdélyi Múzeum-Egyesület egykori képtárából származó, restaurált portré térhet vissza a közösség látóterébe. Köszönettel tartozunk mindazoknak, akik a restaurálás, a kutatás és a válogatás munkáját végezték, és külön köszönettel tartozunk a Múzeum vezetőségének, Lucian Nastasă-Kovács igazgató úrnak, aki érti és magáénak érzi a magyar közösség kulturális örökségének jelentőségét is.

Az első tárlat, a „Portrék az Erdélyi Múzeum-Egyesület egykori gyűjteményéből” című kiállítás egyszerre kínál művészeti élményt és egy sajátos város- meg intézménytörténeti sétát. Olyan személyiségek tekintete kísér bennünket végig, akik Kolozsvár és Erdély szellemi, politikai és közművelődési életét formálták: a Kolozsvári Casinó egykori portrészorából Széchenyi István, Bölöni Farkas Sándor, Wesselényi Miklós és Kendeffy Ádám arcképe került át az Erdélyi Múzeum-Egyesület képtárába, melléjük pedig az egyesülethez kötődő alapítók és tudósok – többek között gróf Mikó Imre, Aranka György, Szabó Károly, gróf Kemény József – portréi társultak. Nem véletlen, hogy gróf Bánffy György arcképe is helyet kapott a válogatásban: azé az erdélyi kormányzóé, aki építtette a Bánffy-palotát, e kiállítás mai

otthonát. Mindegyikük egy-egy történet, egy-egy életpálya, avagy a közösség tudományszervezési jelképe. Nemcsak portrék ők, hanem válaszok arra a kérdésre is, hogyan lesz egy városból, egy régióból szellemi központ, hogyan épül fel nemzedékek munkájából az a kulturális háttér, amelyre az EME is támaszkodhatott.

A kiállított képek története rávilágít a hagyatékgyűjtés fontosságára is. Ha Mikó Imre nem őrzi meg Debreczeni Márton hagyatékát, ma sokkal kevesebbet tudnánk róla, és a portréja sem jutott volna az Erdélyi Múzeum-Egyesület gyűjteményébe. A mai napon ezért nemcsak a múlt adományozóira gondolunk hálával, hanem szeretnénk bátorítani mindenkit, hogy a családi dokumentumokban és tárgyi emlékekben ne csupán a személyes múltat, hanem lehetséges hagyatékot, a közös emlékezet jövőbeli forrását lássák, és a hagyatékok adományozásával, gyűjtőmunkával segítsék ezeknek az értékeknek a fennmaradását.

A másik tárlat, az *„Erdélyi magyar akadémikusok arcképcsarnoka”* a magyar tudományosság ünnepéhez kapcsolódik. A Magyar Tudományos Akadémia kétszáz éves jubileumi esztendejében különösen fontosnak tartottuk, hogy ráirányítsuk a figyelmet azokra az erdélyi tudósokra, akik életútjukkal, munkásságukkal hidat képeznek Kolozsvár, Erdély és az „anyaintézmény” között. Az arcképcsarnok első változatát a Magyar Tudományos Akadémia májusi ünnepi rendezvényén mutattuk be; ma már a kibővített, negyvenhét poszterből álló sorozatot láthatják itt, rövidfilmekkel kiegészítve. Mögötte egy másik, nagy közösség áll: több tucatnyi kutató, családtag és pályatárs, akik vállalták, hogy megszólaltatják ezeket az életműveket, és saját szavaikkal, tapasztalataikkal hozzák közelebb a látogatókhoz. (Köszönet érte!)

Ezt a szándékot foglalja össze az a gondolat, hogy jeleseink életútját nemcsak tisztelnünk, hanem megismernünk és követnünk is érdemes. Nemcsak bemutatni szerettük volna az erdélyi magyar akadémikusokat, hanem közelebb hozni őket mindazokhoz, akik ma a saját útjukat keresik. A posztereken és rövidfilmekben arcok, életpályák, gondolatok és tanúságtételek rajzolódnak ki – olyan tudósoké, akik munkájukkal az erdélyi magyar tudományosság ívét formálták, és akik több szalon is kapcsolódtak az Erdélyi Múzeum-Egyesülethez és a Magyar Tudományos Akadémiához.

Ez a kiállítás annak a gazdag tudományos örökségnek egy fejezetét mutatja meg, amelyhez újabb és újabb elemek kapcsolódnak. A gyűjtés és feldolgozás folyamatos; a poszterek és a filmek az Erdélyi Digitális Adattár Tudóstárában hosszú távon is elérhetők lesznek, és vándorkiállításaként is szeretnénk bemutatni őket. Számunkra az volt a legfontosabb, hogy a nevek és címek mögül kirajzolódjanak az emberi pályaképek: az a szakmai igényesség, gondolkodói tartás és csendes helytállás, amely miatt ezek az életutak ma is mintát és támpontot jelenthetnek.

Számomra ez a két tárlat együtt egyfajta időbeli és szellemi hidat alkot. Az egyik teremben a 18–19. századi portrék világa néz vissza ránk, a másikon főleg a 20–21. századi erdélyi tudósok tekintetével találkozunk. Az elődök gesztusai – adományozás, gyűjteményépítés – és

az utódok munkája – kutatás, tudományszervezés – ugyanannak a történetnek a részei. Intézményeink, az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a Magyar Tudományos Akadémia mind ennek a hosszú, több mint másfél évszázados együttműködésnek a tanúi.

A mai kiállításnak van egy különleges mozzanata is: megpróbáljuk „megszóltatni” gróf Mikó Imrét a mesterséges intelligencia eszközeivel. Fiához intézett intelmeiből származó részletek hangzanak el, megőrizve az eredeti, 19. századi nyelvi formát – az emberi tartásról, az önművelésről, a közösséghez, a hazához és a nyelvhez való hűségről. Ha csak egyetlen fiatal is úgy hagyja el a kiállítást, hogy azt érzi ezek a gondolatok ma is érthetőek és személyesen őt szólítják meg, akkor ez a kezdeményezés elérte a célját.

Amikor az Erdélyi Múzeum-Egyesület jelenéről és jövőjéről gondolkodom, mindig ugyanahhoz a kérdéshez térek vissza: hogyan tudjuk élővé tenni a kapcsolatot a nemzedékek között. Ez a két kiállítás akkor tölti be igazán a szerepét, ha nemcsak a múlt iránti tiszteletet erősíti, hanem segít abban is, hogy a mai fiatalok saját kérdéseiket, útkeresésüket is hozzá tudják mérni ezekhez az arcokhoz és életutakhoz.

Szeretném megköszönni mindenkinek a munkáját, aki hozzájárult ehhez az ünnephez. Kiemelten említem meg Murádin Jenő művészettörténészt, aki ma nem tud jelen lenni, de volt alkalmam beszélgetni vele, a háttérből biztatott bennünket, s akinek a képtárra vonatkozó kutatásai ennek a kiállításnak is szilárd alapot adtak. Köszönettel tartozunk a Művészeti Múzeum vezetőségének és igazgatójának, Lucian Nastasă-Kovácsnak, a restaurálásért felelős Rauca-Bencze Fruzsínának, a kurátornak, Portik Blénessy Ágotának és Tóth Orsolyának – kedves munkatársamnak, az Erdélyi Múzeum-Egyesület Könyvtár- és Információs Központja igazgatójának – és lelkes munkatársainak, valamint mindazoknak a kutatóknak pályatársaknak és családtagoknak (összeen 42 személy), akik tudásukkal, gyűjtésükkel, emlékeikkel, idejükkel segítették az arcképcsarnok létrejöttét.

Kívánom, hogy amikor végigsétálnak a termeken, érezzék: nem csupán képeket és adatokat látnak, hanem élettörténeteket, amelyek ma is képesek megszólítani bennünket. Ha úgy lépünk ki innen, hogy egy kicsit jobban értjük, kik voltak azok, akik előttünk jártak, és mit jelent ma ehhez a közösséghez tartozni, akkor ennek a kettős kiállításnak a küldetése beteljesült.

A kiállítást ezennel megnyitom.

Kolozsvárt, 2025. 11. 20.

Bitay Enikő, az MTA külső tagja, az EME elnöke